

Nöörjen Saemiej Ríjhkesiebríe

Prinsihpeprogramme 2013–2017

NSRn áejvieuajnoe

Míjjíeh saemieh akte almetje, jíjtsine gíeline, kultuvrine jíh histovríjine. Dan gaavhtan dle reaktam utnebe jíjtje nænnostidh, jíh reaktam utnebe míjjen jíjtse kultuvrem, míjjen jíjtsh gíelide jíh míjjen siebriedahkejieledem evtiedidh.

NSR veanhta míjjíeh saemieh jíjtje reaktam utnebe ávtelbaeliem reeredh, daan baeliem stuvredh jíh báetije aejkíem hammoedidh míjjen jíjtsh premissine. Daate reakta aaj sæjhtha jiehtedh míjjíeh mubpiejgumíe ektíne díedtem utnebe seammavyörtegsvoetem gorredidh almetji gaskem, jíh solidariteetem jíh raeffies ektíevoetem almetji gaskem, jíh almetjetjerti gaskem gorredidh.

Saemien laavenjostoe

Saemiej híejmelaante lea váaromem bíejeme míjjen siebriedahkide, míjjen gíelide jíh míjjen kultuvrese. Míjjíen gíelh, maadtoeladtjh, eatneme jíh jielemh leah daesnie orreme guhkiem ávtelen staateraasth tseegkesovvin. Laavenjostoe tjáenghkies aamhtesi bíjre lea dan áveteste íemie. Díhte míj lea víhkeles dennie laavenjostosne jeatjah saemiejgumíe, lea ektíedimmiem tjáadtjoehtidh gaskem dejtíe saemien almetjeveeljeme áárganide, siebride, jíeliemídie jíh líhkes polítihkesuerkide. NSR aaj dáárje dam barkoem juktíe tjáenghkies almetjeveeljeme polítihkeles áárganh tseegkedh.

Saemiedigkie

Saemiedigkie lea saemiej aalmetjeveeljeme áárganie Nöörjesne. Saemiedigkie edtja aktem fríjje jíh jíjtjeraarehke ráállam utnedh dejtíe nöörjen stuvríje áárganídie. Saemiedigkie edtja tjirkíjíníe árródh saemiej ávteste Nöörjesne, jíh gaajhkíne aamhtesíníe tsevtshedh mah leah saemiej bíjre.

NSR veanhta gaajhkh saemieh edtjeh dáájredh Saemiedigkie, jeatjah saemien ínstítusjovnígumíe jíh áejvíeladtjígumíe mah díedtem utníeh, dej ávteste barka, saht mehtíe maadtoste báetíeh. Saemiedigkie edtja polítíhkem evtiedidh jíh dam juhtíehtidh. Saemiedigkie jíh staaten áejvíeladtjh edtjeh gíehtjedidh saemiej reaktah ríektesísíne tjírrehtamme sjídtíeh.

Míjjen reakta jíjtje nænnoestídh sæjhtha jiehtedh míjjíeh jíjtje maehthebe nænnoestídh guktíe míjjíeh síjhtebe ovmessíe aamhtesesuerkíeh öörnedidh jíh reeredh.

NSR aaj veanhta iemie saemieh, Saemiedigkien tjirrh, edtjeh jijtje nænnoestidh dej aamhtesesuerkiej sisnjeli mah leah gielese, kultuvrese, lierehtæmman jih saemien siebriedahkejeliedasse ektiedamme. NSR sæjhta Saemiedigkie edtja vierhtieh utnedh jih maehthedh jijtje dam politihkeles jih faageles barkoem öörnedidh, dan bööremes vuekien mietie. Daate maahta jiehtedh Saemiedigkie maahta joekehts maallh veeljedh dejtie ovmesseie aamhtesesuerkide.

Giele

NSR veanhta vihkeles saemieh edtjeh jijtje reaktam utnedh sijen ietniengielem gorredidh jih dam evtiedidh. Saemien gielh edtjeh sertiostovvedh mubpien boelverse, saemien gielh leah bætijen aejkien gielh. Saemiedigkie edtja dam bijjemes diedtem utnedh guktie edtja dam saemien gielebarkoem öörnedidh jih finansieradidh. Dovne saemien jih nöörjen åejvieladtjh tjuerieh sjiehteladtedh saemien gielide gorredidh jih dejtie evtiedidh.

Saemien gielh leah akte dejstie vihkielommes tsegkijjstie saemien siebriedahkesne. Gielesne mijjen kultuvre, mijjen daajroeh jih aarvoeh. NSR sæjhta gaajhkh saemieh edtjeh gielesijjeh dååjredh, saemien dienesjefaalenassh åadtjodh jih nuepieh jijtse gielem nåhtadidh. Gaajhkh saemieh edtjeh reaktam utnedh ållesth lierehtimmiem åadtjodh saemien gielesne. Seamma tïjjen dle geerve almetjh aktem sjïere diedtem gielem lieredh jih dam nuhtjedh.

NSR sæjhta daam prinsihpem saetniedehtedh mij jeahta saemien jih nöörjen gielh edtjeh seammavyörtëgs gielh årrodh Nöörjesne. Saemien giele edtja våajnoes årrodh mijjen siebriedahkesne.

Healsole jih hokse

Saemieh edtjeh jijtje meatan årrodh sijen jijtse healsoepolitihkem reeredh. Tjuara healsole- jih sosijaalefaalenassem joekedidh jih öörnedidh saemien vuajnoej mietie. Dah edtjeh sjiehtedamme årrodh fierhten saemien utnijen daerpiesvoetide, abpe jieleden tjirrh.

Saemieh reaktam utnieh guarkeme sjïdtedh dovne sijen gielen jih kultuvren gaavhtan, gosse institusjovnh vaaksjoeh healsole- jih sosijaalesuerkien sisnjelen. Saemieh maehhtieh jieledem jeatjahlaakan guarkedh goh jïenebelåhkoen siebriedahke dorje. Saemien healsole- jih sosijaalebarkijh dåårrehtidh jih ööhpehtidh lea eevre vihkeles healsoefaalenassese saemien utnijidie. Saemieh edtjeh sjyöhtehke jih orrestamme biëvnesh utnedh skiëmtjelassi, bæehtjïerdimmien jih viehkiedïenesji bijre saemien gielesne.

Saemien almetjebådtja tjuara jååhkesjimmiem åadtjodh goh akte bielie saemiej healsoefaalenassese. Tjuara saemiej jïjtsh medisijnen aerpievuekieh krööhkedh jih jååhkesjidh.

Lierehtimmie j̄ih maanagierte

Vihkeles saemieh j̄ijtje ööhpehtimmen hammoem j̄ih sisvegem stuvrieh. Daate sæjhta jiehtedh dah saemien almetjeveeljeme åårganh tjuerieh tsevtsemefaamoem utnedh guktie edtja saemien ööhpehtimmiem reeredh, joekoen sisvege saemien skuvlesne j̄ih kvalifiseradimmie saemien lohkehtæjjijste. Laavenjostoe rijhkeraasti rastah skuvleevtiedimmien j̄ih learoevierhtiej bijre lea vihkeles.

Lierehtimmiesysteme edtja v̄aaromem vaeltedh dan saemien learohken j̄ih saemien siebriedahken daerpiesvoetine. Saemien aerpievuekieh, ḡielh, kultuvre j̄ih vihkeles aarvoeh tjuerieh v̄aajnoes årrodh abpe ööhpehtimmiesystemesne. Maanagiërth j̄ih skuvlh leah vihkeles jis edtja jearsoes årrodh j̄ijtse identiteetesne. Skuvlesne dle saemien learohkh edtjeh sov j̄ijtse goerkesem nænnoestamme åadtjodh, ihke dah leah akte bielie aktede stuerebe ektiedimmeste goh saemieh j̄ih goh aalkoealmetjh. Saemien maanah j̄ih noerh eah edtjh rasisteles irhkemem j̄ih plaakenimmiem dååjredh skuvline j̄ih maanagiærtine.

Dihthe fysiske skuvle-j̄ih maanagiertebyjrese edtja dam saemien kultuvrem v̄aajnoes darjodh. Gosse saemien aarvoeh v̄aajnoes dorje aarkebiejjien j̄ieliedisnie maanagiærtine j̄ih skuvline, dle dihte saemien maahta akte iemie bielie aarkebiejjeste sj̄idtedh, aaj jeatjah maanide Nöörjesne.

Saemien skuvle edtja jolle kvaliteetem utnedh gusnie saemien maanah j̄ih noerh dah bööremes sj̄iehtedamme saemien lierehtimmiefaalenasside åadtjoeh goh ḡåarede. Saemien maanah j̄ih noerh edtjeh seamma nuepieh utnedh learoevierhtieh åadtjodh goh mubpieh.

Gaajhkh saemien maanah j̄ih noerh edtjeh indivijduelle reaktam utnedh ållesth lierehtimmiefaalenassem åadtjodh, saah gusnie årroeminie. Tjuara hoksedh dah saemien learohkh, mah sj̄iere daerpiesvoeth utnieh, aktem sj̄iehtedamme lierehtimmiefaalenassem j̄ih sj̄ierepedagogeles viehkiem åadtjoeh, mah leah saemiej aarvoej mietie. Skuvleeejhtallemeöörnege lea akte sj̄iehtesjamme bielie lierehtimmiefaalenasseste, j̄ih edtja aaj aktem saemien sisvegem utnedh saemien maanide.

Akte sj̄ieke man åvteste b̄aajhtoeh daajroeh j̄ih rasisme saemiej vööste daamtaj j̄ijhtieh lea dan åvteste j̄ienebelåhkoesiebriedahke ij nuekies daajroem saemiej j̄ih saemien tsiehkij bijre utnieh. Dan åvteste akte vihkeles prinsihpe maadthdaajroe saemiej bijre, saemien ḡieli j̄ih saemien tsiehkij bijre edtja akte sagke stuerebe bielieh årrodh ööhpehtimmeste gaajhkide learoehkidie Nöörjesne. Daate edtja aaj v̄aajnoes årrodh lohkehtæjjaööhpehtimmine.

Jollebe ööhpehtimmie j̄ih daajroevtiedimmie

Mijjeh saemieh aktem sj̄iere reaktam, j̄ih j̄ijtjeraarehke d̄iedtem, daarjoem j̄ijtjemh bijre j̄ih mijjen byjreski bijre evtiedidh. Ij edtjh saemide j̄ih saemien baatsahasside dotkedh bielelen

saemieh dam jijtje jááhkesjamme. Saemieh edtjeh tsevtsemefaamoem utnedh institusjovnine jñh programmene daajroeevtiedæmman jñh ööhpehtæmman. Saemiedigkie edtja premisside vedtedh guktie saemien jollebe ööhpehtimmie edtja stuvresovvedh. Saemiengielen maahtoebjresh edtjeh rijhkerasti dáaresth laavenjostedh.

Saemiedigkie jñh institusjovnh mah maahtoem utnieh saemien gïelesne jñh kultuvresne edtjeh jeatjah ööhpehtimmieinstitutusjovnigujmie ektine laavenjostedh ööhpehtimmiesoejkesjh darjodh, mah Leah saemiej jñh saemien tsiehkies bijre.

Dovne dihte daajbaaletje akademijen daajroe jñh dihte saemien aerpievuekien daajroe Leah vihkeles juktie dam saemien siebriedahkem evtiedidh. Seamma tijjen dle jijnjh saemieh nuepieh dasseme byjjes ööhpehtimmiem vaeltedh dan ávteste náake sjiehtedamme faalenassh saemide orreme daan raajan. Edtja sjiehteladtedh ihke saemieh geervelierehtimmiem áadtjoeh.

Kultuvre jñh gaarsjelimmie

Saemien kultuvrevuekie

Kultuvre lea dihte ektievoete ássjaldahkijste, aarvojste jñh njoelkedassijste maam akte siebriedahke átna, jñh maam sæjhta dan mubpien boelverse sertedh. NSR veanhta saemieh jijtje edtjeh maetedh nænnoestehtedh, vaarjelidh jñh evtiedidh dovne dam daajbaaletje jñh aerpievuekien saemien kultuvrem.

Saemiedigkie edtja evtiedimmiem saemien kultuvrelle vuekijste dáarjoehtidh. Jielije jñh nænnoes saemien voenges siebriedahkh jñh aerpievuekien jielemh jñh jieledevuekieh Leah vihkeles goh betnie saemien kultuvredorjemassesne. Dah joekehts saemien dajvh daarpesjies sijjen jijtsh tjáanghkoesijjies jñh institusjovnh tseegkedh jñh evtiedidh, juktie dam saemien kultuvrem evtiedidh.

Saemien tjáanghkoesijjies jñh kultuvreinstitutusjovnh Leah vihkeles sijjies saemien tjiehpiedæjjide abpe saemien dajveste. Dagkerh sijjies nuepiem vedtieh dejtie saemien tjiehpiedæjjide jñh artistidie, sijjen vuekieh nuhtjedh jñh evtiedidh. Daah aaj vihkeles sijjies juktie dam saemien idientiteetem evtiedidh, saemien siebriedahken bijre digkiedidh jñh saemien gyhtjelassh guarkedh.

Daajbaaletje jñh aerpievuekien saemien káanstevuekieh Leah akte bielie mijjen daajbaaletje kultuvreaerpeste, guktie mijjies jijtjemem guarkebe jñh akte bielie mijjen gielen ræjhkoesvoeteste. Dej ovmesse káanstevuekiej tjirrh dle maahta siebriedahkem juhtiehtidh laejhteminie jñh digkiedimmie. Dellie aaj vihkeles saemien gïelem nuhtjedh.

Saemien gaarsjelimmie

Vuejemeråantojne gaajtjedh j̄ih åådtjedidh leah saemien gaarsjelimmiesuerkieh mah viehkiehtieh nænnoes histovreles aerpievuekieh vaarjelidh aalkoealmetji gaskem Arktisesne. Urrebe gaarsjelimmiesuerkieh goh treavka j̄ih juelkietjengkere aaj vihkeles saemien noeride.

Saemien gaarsjelimmie vihkeles identiteeten gaavhtan saemide. Vihkeles sijjieh utnedh gusnie saemieh gaajhkijste dajvijste Saepmesne maehtieh gaavnedidh gaarsjelimmiedarjoemidie j̄ih gaajtjemidie. Saemien gaarsjelimmie- j̄ih noeresiebrieh tjuerieh nuepiem åadtjodh ektiesaemien gaarsjelimmie j̄ih gaarsjelimmiefaageles gyhtjelassigujmie barkedh.

Duedtie

Saemieh reaktam utnieh duedtiem gorredidh, vaarjelidh j̄ih vijriesåbpoe evtiedidh. Duedtie vihkeles biehkies åtna saemien gïeleste, kultuvreste j̄ih histovrijeste. Daajrosne duedtien bijre aaj daamtaj daajroe iebni bijre, guktie dorje, daeveren j̄ih aerpievuekiej bijre.

Saemien gellievoete j̄ih regijovnaale saemien sjïere væhtah aaj våajnoes duedtien tjïrrh. Daate akte iemie bielie saemiej aarkebiejjeste, j̄ih duedtie aaj viehkehte kultuvrem guedtedh. Duedtie akte vihkeles bielie saemien kultuvreaerpeste, j̄ih lea akte saemien jieleme, j̄ih dan åvteste tjura dam orre vytnesjæjjide j̄ih orre boelvide lierehtidh.

Duedtien reaktah eah leah gæssieh gænnah jeatjabidie vadtasovveme. Ij guhte edtj̄h maehdedh kopijeradidh jallh duedtiem darjodh bieleden luhpiem åådtjeme dejstie mah reaktam utnieh.

Areale j̄ih byjrese

Saemieh eekereaktam j̄ih åtnoereakeam utnieh dejtie dajvide gusnie saemieh aerpievuekien mietie leah orreme. Daam reaktam åådtjeme guhkies åtnoen tjïrrh, dovne eatnemevierhtide mearosne j̄ih eatnamisnie. Staath tjuerieh daam reaktam laakine j̄ih reeremisnie jååhkesjidh, j̄ih reaktah eah edtj̄h heerresovvedh staateraastijste. Saemieh sjïere ektiedimmieh sijjen dajvide j̄ih territovride utnieh.

Åtnoe eatnemen vierhtijste edtja dejtie aarvojde bigkedh mejtie saemieh utnieh akten nænnoes åtnose eatnamistie. NSR veanhta iemie daate ekologeles vuajnoe, j̄ih krïevenasse nænnoes evtiedimmien bijre, edtja våaroeminie årrodh abpe bætijen aejkien politihkesne, gosse lea reeremen bijre eatnamistie.

Mineraaledarjome saemien dajvine mahta ajve heannadidh dastegh daate eadtjohkelaakan dorjesåvva dej gaskenasjovnaale almetjereaktaj mietie, dan sisnie aalkoealmetji reakta j̄ijtje nænnoestidh, reakta frijje, bievneme åvtelhbodti jååhkesjæmman j̄ih reakta eatnemedajvide.

NSR sæjhta sjiehteladtedh ihke maahta eatnamistie veedtjedh aerpievuekien mietie, jïh eatnemen vierhtide vijrebegïetedidh. Mijjen daajroe jïh mijjen vierhtieh mijjem åliedieh eadtjohke tsevsiedæjjine årrodh juktie universelle aalkoealmetjestandardh tseegkedh dej aamhtesi bijre goh etihke, byjrese, aajhterevoete jïh reaktoe joekedimmie. Sielth mah edtjeh darjoeminie giehtelidh mijjen dajvine edtjeh dagkerh njoelkedassh dâarjodh.

Jieleme jïh årrome

Maadhjielemh leah vihkeles årrome-, kultuvre- jïh jielemevåaromen gaavhtan saemien dajvine. Tjuara sjiehteladtedh ihke dah saemien maadhjielemh gorresuvvieh jïh evtiesuvvieh.

Dah jielemh saemien dajvine tjuerieh nænnoes årrodh. Dah orrestimmeles jïh ij-orrestimmeles vierhtieh eatnamisnie Saepmesne leah dïhte materijelle våarome saemien kultuvrese. Gööleme, baåtsoe, jåartaburrie, duedtie, miehtjiesåtnoe jïh aktanimmeh daejstie leah jielemh mah aaj leah vihkeles saemien kultuvreguedtjeh.

Saemieh bårrode årroeh, jïh dah saemien voenh mearoegaedtjen jïh laanten sisnie, mah aerpievuekien mietie leah dïhte rudtjelïhtse saemien siebriedahke-, kultuvre- jïh jieliemisnie. Saemien voenges siebriedahkh edtjeh aerniesijjeh årrodh saemien aarvojde jïh jieledeevtiedæmman.

Jielemeevtiedimmie, innovasjovne jïh entreprenørskap årromem saemien voenine tjåadtjoehtieh. Saemien voenges siebriedahkh, laavenjostosne Saemiedigkine, maehtieh evtiedimmiem sjiehteladtedh voenges siebriedahken premissine.

Jienebh jienebh årroeh jallh byjjenieh staarine jïh voenine. Saemieh akte sjiehtesjamme bielie staarijste saemien gieline, kultuvrine, identiteetine jïh jielieminie. Dan åvteste dle vihkeles dejtie almetjidie nuepiem vedtedh saemien jieledem utnedh, dovne kultuvrellelaakan jïh sosijaalelaakan jïh barkoen tjïrrh.

Meedija jïh govlesadteme

Saemien meedijah leah joekoen vihkeles siebriedahkedigkiedæmman, demokratijese jïh saemien gielide. Tjuara mahtedh saemien nåhtadidh gaajhkine meedijinie jïh gaajhkine sårarhts biëvnese- jïh govlesadtemeteknologijesne.

Saemieh reaktam utnieh jiehtedh jïh bievnedh maam sijhtieh, jïh jïjtsh, frijje jïh ovjearohke meedijeinstitusjovnh evtiedidh. Meedijah edtjeh gellievoetem vuesiehtidh saemien kultuvresne jïh dejnie ovmessie saemien gieline. Aaj nöörjen meedijah aktem dïedtem utnieh viehkiehtidh aktem ållesth saemien meedijafaalenassem buektiehtidh. Joekoen

vihkeles aktem hivjen meedijafaalenassem vedtedh saemien maanide jïh noeride, juktie dïhte lea vihkeles gieleevtiedimmien jïh identiteeten gaavhtan.

Gaskenasjovnaale barkoe

NSR sæjhta viehkietidh aalkoealmetji jïh unnebelåhkoej vihkeles reaktah gorredidh, jïh barkosne raeffien jïh vaekniegiehpiedimmien åvteste veartenisnie. Gaskenasjovnaale reaktanjoelkedassh leah eevre vihkeles juktie aalkoealmetji jïh unnebelåhkoej iedtjide gorredidh. Dan åvteste vihkeles saemieh leah eadtjohke gaskenasjovnaale barkosne laavenjostosne jeatjah aalkoealmetjigujmie.

NSR edtja siebriejgujmie, åårganigujmie jïh staaten åejvieladtjigujmie laavenjostedh mah aalkoealmetji jïh unnebelåhkoej reaktah gorredeminie, jïh vaekniegiehpiedimmien jïh raeffien åvteste barkeminie Saemieh edtjeh meatan årrodh gaskenasjovnaale åårganine desnie gusnie iemie.

Jieledevuajnoe jïh voejkenen aarvoeh

Voejkenen aarvoeh jïh religijiovne leah iktesth vihkeles biehkïeh orreme saemiej aarkebiejjien. NSR veanhta siebriedahke edtja sijjiem vedtedh joekehts saemien jieledevuajnojde jïh voejkenen aarvojde. Edtja aaj skreejredh joekehts sårhts jieledevuajnojde jïh legninger jååhkesjidh jïh goerkesadtedh saemien siebriedahkesne

Edtja saemien gærhkoejieldem evtiedidh saemien jïjtjegerkesen jïh saemien aerpievuekiej mietie. Hævvi edtja maehdedh saemien gielem nåhtadidh gyrhkeles dahkojne.